

LENIN — MARXISMENS CICERO

Svante Kuhlberg

I kampen om den politiska makten i samhället har man traditionellt använt sig av två metoder: tvång eller (och) övertalning.

Övertalningen har som det fysiska tvångets verbala och psykologiska variant i alla tider spelat en första rangens roll i formandet av samhällets politiska ansikte. Sålunda kan man beteckna övertalningskonsten såsom retorik eller värtalighetskonst (ars oratorio) i klassisk bemärkelse, och såsom politisk talkonst, propaganda och agitation i dess moderna bemärkelse.

Övertalningskonsten har alltsedan antikens dagar varit föremål för ett systematiskt studium. De forna grekernas spekulativa sinne var fascinerat av att språket kunde användas på så många olika sätt. De betraktade språket inte bara som ett instrument för sanningen eller ett konstnärligt uttrycksmedel, utan också som en övertalningsmetod. I sitt studium av det mänskliga språket intresserade sig grekerna i själva verket framförallt för de rent praktiska sidorna hos språket såsom konst och maktfaktor i det politiska livet.

Därvid kom de till att språkstilen var den bästa och främsta övertalningsmetoden: En central ställning i denna fråga intar givetvis Aristoteles retorik, som till denna dag kan tjäna som handledning för den politiske talaren och propagandisten:

»Emedan retorikens hela uppgift består i att framtvunga en bestämd åsikt, bör talaren vinnlägga sig om stilen inte som något som i sig innesluter sanningen, utan som någonting oundvikligt. Stilens förtjänst består i dess klarhet; som bevis kan det faktum tjäna, att om talet inte är tillräckligt tydligt, når det inte sitt ändamål.»¹

Lika aktuella och universella är Ciceros idéer om språkstilen i politikens tjänst. Av den som vill ha framgång i det politiska livet kräver Cicero, att »han må tala så, att han övertygar, bereder nöje och vinner för sig åhöraren».²

Liksom alla andra europeiska länder, stod ej heller Ryssland främmande för antikens retoriska traditioner.

Svante Kuhlberg avlade politices kandidatexamen vid Helsingfors universitet år 1962. Han sköter för närvarande en assistentsbeaktning i Allmän Statslära vid Åbo Universitet.

Det första teoretiska arbete i Ryssland angående dessa frågor var M. V. Lomonosovs »Korta handledning i värtalighet», som utkom år 1748. Lomonosov grundade sitt verk på hela det omfattande material som hopats sedan Aristoteles' tid, varvid hans strävan var att underställa de retoriska reglerna de politiska behoven.³

En av Rysslands mest lysande talare på 1800-talet var den berömda advokaten A. F. Koni, författare till arbetet »Den juridiska och politiska värtaligheten.»

Också många av hans idéer har tillämpats av de påföljande generationernas ryska talare. I sin definition av värtalighetskonsten underströk Koni speciellt betydelsen av det ryska språkets ordvändningar och den ryska skönlitteraturens gestalter och scener såsom övertalningens hjälpmedel.⁴

I sin helhet omfattade den traditionella retoriken de mest varierande element. Den bestämde på en gång reglerna för kompositionen och stilen, den hänförde sig till logiken genom studiet av dialektiken och argumenteringen, till mimiken genom studiet av gesterna och diktionen. Retoriken summerade m.a.o. upp de regler och föreskrifter som är ägnade att ge maximal effekt åt det politiska talet och vilka är outhärliga för varje politisk talare och propagandist som vill vinna inflytande över sina åhörare resp.läsare.

1. Lenin och den klassiska traditionen

Den klassiska talkonstens fortsättare och mästare i det socialistiska Ryssland och samtidigt grundaren av kommunismens talkonst var V l a d i m i r I l j i č L e n i n.

Ehuru Lenin — liksom senare tidens folktribuner i allmänhet — inte hade utbildats till politisk talare vid någon retorisk skola såsom antikens och medeltidens talare, var han väl förtrogen med det antika arvet.

Det är nämligen känt, att Lenin redan i gymnasiet ingående studerat de klassiska språken, ett intresse som han senare hängivet odlade under sina universitetsår och därefter under sin revolutionära verksamhet både i Ryssland och utomlands. Under studietiden meddelade han undervisning i latin och grekiska, vilka var hans favoritämnen under alla studieråren i gymnasiet.⁵

N. K. Krupskaja — hans hustru — omtalar i sina memoarer, att han ofta konsulterade de romerska talarna när han förberedde sina politiska tal.⁶

Dessa och många andra vittnesmål tyder på att de antika fädren otvivelaktigt spelat en stor roll i hans utbildning till politisk talare av sådan gigantisk kaliber. Därtill kom hans djupa förtrogenhet med den ryska klassiska litteraturen och världslitteraturens pärlor, varom mera i ett senare kapitel.

I centrum för den antika retoriken stod dock närmast frågor av mera formell natur, dvs. sådana som hänförde sig till själva stilen i talet och därmed förbundna fenomen och inte så mycket till dettas innehåll. I denna fråga skiljer sig Lenins talkonst uppenbart. Hans talkonst lade framförallt an på själva innehållet i talet, medan dess stilistiska utformning kom först i andra hand. Den följde s.a.s. automatiskt med innehållets struktur beroende till vem och i vilket syfte talet adresserades.

Lenin följde m.a.o. inte slaviskt några föreskrivna retoriska regler och sökte inte underställa sina tal vissa formler, såsom brukligt var i den antika och isynnerhet i den medeltida retoriken. Tvärtom, han tillgodogjorde sig pragmatiskt av de retoriska reglerna för att stärka själva innehållet.

Ordet var för Lenin ett medel i hans politiska konst, ett verktyg i hans revolutionära kamp. Språket intresserade honom därför närmast ur dess kommunikativa sida såsom ett dialektiskt och praktiskt hjälpmedel för uppnåendet av politisk makt.

Man kan med full rätt påstå, att Lenins tal var ett av de effektivaste och mäktigaste medel med vars tillhjälp bolsjevikpartiet förmådde vinna hegemoni över de konkurrerande partierna samt vinna massorna över på sin sida både under och efter oktoberrevolutionen. Från oktober 1917 till november 1922 höll Lenin mera än 320 offentliga tal framför de mest olikartade folkskikt. Enbart t.e.x. den 1 maj 1920 uppträdde Lenin sex gånger på tribunen. Under sovjetmaktens tid talade Lenin sammanlagt 250 gånger i Moskva.

Såsom studieobjekt är Lenins talkonst därför av största intresse, isynnerhet som den murade grunden till kommunismens hela propaganda och agitation.

Studiet av Lenins talkonst har emellertid tillsvidare nästan helt nonchalerats såväl i väst som i öst.

I Sovjet föreligger visserligen ett antal mindre studier av olika sidor av hans språkbruk och lära om språket och stilen, men i de flesta fall lider de av metodologiska brister eller ytlighet och kan endast betraktas som forskningsmaterial.⁷

Detta förunderliga sakförhållande beror på att »retoriken» tillsvidare varit ett politiskt mycket ömtåligt begrepp i Sovjetunionen.

Termen »retorik» har nämligen i Sovjetunionen fått en ännu mera pejorativ innebörd än i västerlandet. I ett litterärt lexikon heter det, att retorik är en »fördömande definition av ett pompöst till det yttre vackert, men innehållslöst tal osv.»⁸

Denna negativa inställning går paradoxalt nog tillbaka till själve — Lenin. I polemiken med sina motståndare brukade han stämpla dessas tal såsom »retorik» och skrävleri.

Härav följde att man redan på hans tid kom att bannlysa retoriken inte endast som praktik i ovannämnda bemärkelse, utan också som själva teorin om vältalighetskonsten, som man i den revolutionära iver stämplade såsom varande antimarxistisk och formalistisk. Denna missuppfattning har alltsedan dess ståndaktigt hållit i sig. Den gängse attityden till vältalighetskonsten illustreras av en sovjetisk författare på 30-talet på följande sätt:

»Strävande till att förintna klassamhället och följaktligen klasskampen, övervinner och eliminerar det revolutionära proletariatet under den ideologiska kampens gång mot bourgeoisin och dess agentur varje slag av pompöst talande och retorik såsom ett vapen för klassförtrycket och exploateringen utan att i dess ställe skapa någon som helst ny retorik.»⁹

Denna radikalt avvisande inställning till vältalighetskonsten ledde naturligtvis till att alla försök till ett studium av Lenins talkonst ur den retoriska synvinkeln tidigare var omöjliga i Sovjet. Försök i denna riktning gjordes visserligen på 20-talet av en grupp författare förenade i den s.k. »konstens vänsterfront» (Levyj front iskusstv), men dessa fördömdes såsom formalistiska.¹⁰

Först på allra senaste tid har den klassiska retoriken åter tagits till omprövning. Detta beror på att man i sovjetiska partikretsar insett de retoriska övertalningsmetodernas stora värde för skolningen av propagandister och agitatorer. I en bok om vältalighetskonsten från 1963 heter det sålunda:

»Man bör säga att bland en del av propagandisterna, agitatorerna och lektorerna har den åsikten slagit rot, att de retoriska metoderna nödvändigtvis är något konstlat, påhittat, pompöst. Några sammanbinder dem med fraseologi, politiskt smattrande och allehanda »försköningar» av talet. Allt detta är naturligtvis ett förargligt missförstånd.»¹¹

2. Den leninska propagandan och agitationen

Enär »propagandan» och »agitationen» i föreliggande studium betraktas som den klassiska retorikens fortsättning i sin nya ideologiska form i Sovjetunionen, är det först skäl att definiera dessa begrepp.

Medan begreppen »propaganda» och »agitation» i västerlandet fått en särdeles dålig klang, är de i Sovjetunionen högst respektabla och respekterade, i det vardagliga språkbruket mycket ofta förekommande ord.

I Stora Sovjetencyklopedin definieras propagandan »såsom det muntliga och skriftliga förklarandet och spridandet av marxismen-leninismens idéer och kommunistpartiets politik bland partimedlemmar och alla arbetande medborgare.»¹²

Agitationen åter innebär en »politisk verksamhet som riktas på att influera de breda massornas medvetande och sinnesstämning genom spridandet av bestämda idéer och lösen.»¹³

Om såväl propagandan som agitationen är övertalningsmetoder, vari skiljer de sig då från varandra?

Lenin svarar på denna fråga genom att understrycka deras olika karaktärer av argumentering — en mera invecklad hos propagandisten och en enklare och lättbegripligare hos agitatorn. Skillnaden består inte i metoden att konkretisera en viss fråga (metoden är en och densamma), utan i sättna att konkretisera den i motsvarighet med den sociala praktikens villkor och krav, som bestämmer det ifrågavarande talets karaktär (till vem, varför och under vilka förhållanden talet adresseras).

Om vi som exempel tar frågan om arbetslösheten, så är det propagandistens uppgift att marxistiskt-leninistiskt förklara den kapitalistiska karaktären av kriser, att ange orsaken till deras »oundviklighet» i det moderna kapitalistiska samhället och bevisa nödvändigheten av dettas omvandling till ett socialistiskt samhälle osv. Med ett ord, han måste ge »många idéer», så många, att alla dessa idéer genast i sin helhet kommer att tillägnas av blott ett relativt fåtal av åhörarna.

Agitatorn som talar om samma fråga tar det för alla hans åhörare mest kända och mest framträdande exemplet, »låt oss säga »huru en arbetslös familj hungrar ihjäl», »huru pauperiteten växer» osv, — och inriktar alla sina krafter på att med tillhjälp av detta för var och en kända faktum ge massan »en idé»: idén om meningslösheten i motsättningen mellan tillväxten av kapitalet och tillväxten av pauperiteten och söker på detta sätt framkalla massans missnöje och indignation mot denna orättvisa.

Därvid överlämnar agitatorn åt propagandisten att ge en fullständigare förklaring av denna motsättning.¹⁴

I »Bulletinen för Pressbyrå vid RVSR:s Politiska Styrelse» från den 27 april 1920 formulerades reglerna för agitationen sålunda:

»Agitator!

1. Kom ihåg att du helgat dig åt en stor sak — att i de arbetandes själar så kommunismens frön. Du fyller den endast om du gett den alla dina krafter och all din tid.

2. Kom ihåg, du vill lära andra — studera därför ihärdigt själv. V lever i världsrevolutiones dagar, då händelserna avlöser varandra blixtnabbt, — följ med dem och sätt dig in i dem.

3. Endast praktiken och arbetet på dig själv lär dig att tala väl och att meddela dina erfarenheter åt andra. Börja från en handfull, sluta med en tusenhövdad hop.

4. Tala aldrig utan att du förberett dig för ditt tema. Finn material till den givna frågan tidningen, broschyren, boken. Tala alltid med konspiration i handen.

5. Tala sedan du tänkt igenom temat och inte om du blott snappat upp fraser i tidningar eller broschyrer. Tala livligt och endast om det du själv

väl förstått och om det du är övertygad. Endast då kommer man att tro dig.

6. När du talar kom väl ihåg ditt tema och avvik inte mycket från detta. Du skall ha med dig konspektet och om du tappat tanken, må du utan att blygas titta in i detta och fortsätta. Detta är bättre än om du glömt din plan och börjar tala om det som kommer på tungan.

7. Tala med enkla, folkliga ord och glöm bort de utländska som du inhämtat ur boken.

8. Anför i ditt tal mera exempel, fakta; använd dig mindre av allmänna, intetsägande och för alla uttråkande mötesfraser.

9. Lyssna noga till åhörarna. Om man upphör att lyssna till dig, betyder detta, att du bör ändra på ditt tal, anföra ett tydligt exempel, meddela ett faktum.

10. Tala aldrig alltför länge: det tröttar ut.

11. Skrik ej. Anpassa din röst efter åhörarnas antal. En skrikande röst tröttar fort ut och har en obehaglig verkan på hörseln. Vänj dig vid att behärska din röst.

12. Kom med lösen endast då, när åhörarna är medryckta.

13. När du slutat ditt föredrag, må du efter en liten paus öppna en diskussion kring föredragets tema. Inbjud åhörarna att ställa dig frågor, fråga själv dem om någonting rörande ditt tema. Må de ställa sina frågor i ordningsföljd, låt inte diskussionen urarta i ett oorganiserat pratande. Var lugn.

14. Avbryt inte frågeställaren, låt honom yttra sig följ uppmärksamt med honom, tänk efter och ge honom ett uttömmande svar. Om du inte vet, vad du bör svara, säg, att du besvarar hans fråga imorgon; du må aldrig kvitta hans fråga med tomma fraser.

15. Gå bort då, när åhörarna är tillfredsställda med diskussionen. Om de är upprörda av någonting, lugna ner dem och avlägsna dig som deras vän.

16. Lär dig behärska massan. Låt dig inte hänföras av den. Detta kan uppnås genom självdisciplin och kallblodighet. Behärska alltid dig själv, var fast och lugn, då kommer du att hålla åhörarna i dina händer.

17. Finn dig allastans vänner och värv dem för kommunisternas led.

18. Kom ihåg att du inte är befälskap, inte makten, utan endast den mest medvetna bland dina kamrater. Kom ihåg att du utgått ur deras led.

19. Agitator! Kommunistiska partiet och ryska revolutionen har gett dig en stor uppgift — att bygga en revolutionär arbetarrepublik. Du är skyldig att vara en byggare, skapare. Kom ihåg detta.»¹⁵

Typiskt för den leninska propagandan och agitationen är dess passionerade, offensiva karaktär.

Största delen av Lenins tal och skrifter hänför sig också till den agitatoriska genren. Själva rubrikerna till hans artiklar låter ofta som sloganer och lösen: »Maximum av oförsynthet och minimum av logik», »Vi bör lära oss av fienden», »Hellre mindre men bättre», »Tvekan ovanifrån, beslutssamhet nedanifrån», »Må arbetarna besluta» osv.

Kännetecknande för hans tal är vidare en viss allmän emotionell ton. Han har nästan alltid framför sig å ena sidan sina motståndare och fiender och å andra sidan en stum massa som han söker påverka och övertyga. Därvid blir hans tal färgade å ena sidan med en ton av löje och ironi, å andra sidan av kategoriska, energiska påståenden. Sina tal slutar han oftast med lösen och slagord. Konsten hos varje propagandist och agitator består också enligt Lenin i att man »på bästa möjliga sätt söker påverka det givna auditoriet genom att för detta göra en känd sanning om möjligt mera övertygande, om möjligt lättare att fatta, om möjligt åskådligare och djupare inpräglingsbart.»¹⁶

Propagandans och agitationens styrka såg Lenin framförallt i dess höga idétrohet. I en rad arbeten såväl från perioden före oktoberrevolutionen som efter denna, underströk Lenin betydelsen av den revolutionära teorin såsom den ideella grundvalen för den bolsjevikiska propagandan och agitationen, ty »utan ett klart och genomtänkt idéinnehåll urartar agitationen i fraseologi, medan ett riktigt teoretiskt beslut tillförsäkrar agitationen en varaktig framgång.»¹⁷

Härvid faller det sig av sig självt, att detta idéinnehåll i propagandan och agitationen alltid skulle framställas såsom det enda vederhäftiga och sanningensliga i motsats till motståndarnas propaganda och agitation som skulle betecknas som bluff och lögn.

»Vår propaganda», heter det sålunda hos Lenin, »har alltid sagt och säger arbetarna och bönderna sanningen, medan all annan propaganda säger dem en lögn.»¹⁸

Vilken första rangens betydelse Lenin gav åt formulerandet av själva idéinnehållet i propagandan och agitationen för att dessa skulle ha framgång, tillstod han i sitt föredrag vid IX partikongressen, där han sade: »Om våra motståndare sagt och erkänt att vi gjort underverk i utvecklandet av agitationen och propagandan, så bör detta inte förstås på ett yttre sätt att vi haft många agitatorer och att vi slösat med mycket papper, utan detta bör förstås på ett inre sätt, att den sanning som innehölls i denna agitation trängde in i allas huvuden. Och från denna sanning kan man inte avvika.»¹⁹

Lenins talkonst uppmärksammade inte endast talets och talarens funktioner i den muntliga kommunikationen, utan beaktade i lika hög grad kommunikationens »tredje dimension» — auditoriet.

För att bolsjevikernas propaganda skulle ha framgång, var det vidare nödvändigt att dess språkbruk skulle vara enkelt och begripligt för arbetarna och bönderna. Detta krav på enkelhet och begriplighet var också en naturlig grundförutsättning för att marxismens idéer skulle kunna anammas av de breda massorna. Lenin omformulerade — kan man säga — den aristoteliska satsen: »om talet inte är tydligt, når det inte sitt ändamål» med satsen: »maximum av marxism = maximum av popularitet och enkelhet.»²⁰

Närmare bestämt måste kommunisterna »kunna tala enkelt och klart på ett för massan begripligt språk och definitivt kasta bort den tunga artillerin av lärda termer, utländska ord, inlärda, färdliga, men ännu obegripliga för massan, obekanta lösen, definitioner och slutledningar. Man bör utan fraser, utrop med fakta och siffror i händerna kunna förklara socialismens och den aktuella ryska revolutionens frågor.»²¹

Samtidigt kämpade Lenin mot ett billigt populariserande av propagandans idéinnehåll. Själv sökte Lenin aldrig underordna sig arbetarnas dialekt och därmed sänka propagandans ideella nivå. Lenin krävde uttryckligen, att propagandan inte skulle få sänka sig till den outvecklade åhöraren eller läsaren, utan dess uppgift var att försiktigt höja massans allmänna nivå av politiskt medvetande.²²

För att nå detta ändamål skulle propagandisten lära sig nalkas massan »tålmodigt och försiktigt för att lära sig förstå varje skikts, yrkes och socialgrupps säregenheter, psykologiska särdrag och graden av deras medvetande.»²³

Detta psykologiska sätt att nalkas massan beroende på dess sammansättning, skulle i sin tur bestämma frågan om propagandans differentiering — en av hörnpelarna i Lenins retoriska lära. Som exempel på huru propagandan bör differentieras, anger Lenin begreppet »republik»:

»Om republiken bör varje socialdemokrat alltid tala var han än skulle hålla ett politiskt tal. Men om republiken måste man kunna tala: om den får man inte tala på samma sätt på ett fabriksmöte och i en kosackby, på ett studentmöte och i en bondstuga, från III Dumans tribun eller från ett utländskt organs sidor . . .»²⁴

Som ett korollarium till detta krav följde, att propagandan inte fick vara schablonmässig. Ett urskillningslöst användande av den revolutionära frasen kunde nämligen skada propagandan, ty varje lösen »hade förmågan att fastslå mera än nödvändigt.»²⁵

Ett rätt valt lösen i det rätta ögonblicket gjorde däremot propagandan speciellt effektiv (se t.ex. »lösen om freden» samt »lösen om jorden» vilka var en politisk fullträff för bolsjevikerna).

Propagandan måste vidare vara flexibel, pragmatisk och realistisk, annars kunde den urarta i tomma ord och fraser — klichéer utan reell

innebörd och relevans, såsom t.ex. franska revolutionens slagord mycket snart kom att göra.

Vädrande denna fara, varnade Lenin sina partimän för ett dogmatiskt synsätt på politiken och krävde, att det »sunda förnuftet» måtte avgöra i prekära situationer. I annat fall skulle »t.o.m. verkliga revolutionärer gå under (inte i det yttre nederlagets mening, utan i sin saks inre undergång) endast i det fall — men skulle göra det säkert — ifall de förlorade sin nykterhet och inbillade sig att den »stora, segerrika, mondiala» revolutionen garanterat kunde och borde kunna lösa alla och varjehanda uppgifter i alla situationer och på alla verksamhetsområden på ett revolutionärt sätt.»²⁸

Huru förhöll det sig då med Lenins eget propagandaspråk?

Under sin tidigare revolutionära verksamhet i emigrationen riktade sig Lenin närmast till »yrkesrevolutionärerna» och den revolutionära intelligention, varför hans språkbruk rörde sig på ett högre, mera teoretiskt plan. Allteftersom revolutionsrörelsen spreds och kom att omfatta allt vidare kretsar, undergick hans språkbruk också en utveckling. Den »sänkte» sig till den nivå som hans auditorium hade.

Speciellt lättfattligt och enkelt blev hans språkbruk vid tiderna för revolutionerna 1905—06 och efter 1917, då de breda massorna kom i rörelse.

En utmärkt illustration i detta avseende är hans broschyr »Till landsbygdens fattiga» (1903), vars ändamål var att bland bondebefolkningen popularisera det social-demokratiska partiets — som det ännu då kallades — program.

Redan vid en flyktig betraktelse av broschyrens komposition och stil kan man inte undgå att lägga märke till huru ytterst uppmärksamt Lenin tagit i beaktande både den låga allmänbildningen och det politiska medvetandets nivå hos dem till vilka broschyren var ämnad. Karakteristiskt för broschyrens stil och komposition är dess förklarande natur, d.v.s. omsorgen om att innehållet och de uttryckta idéerna utan ansträngning skulle kunna anammas av dess läsare och detta ändamål nådde Lenin i maximal grad.

En metodfråga: om engång broschyrens uppgift var att popularisera det leninska partiprogrammet bland bönderna, så hade det inte varit tillräckligt att för detta ändamål på ett klart och enkelt sätt förklara programmet punkt för punkt och samtidigt påvisa huru värdefullt detta också vore för bönderna?

Detta hade väl varit en metod. Lenin tillgrip dock en annan. Han ägnade broschyrens hela innehåll åt en analys av bondelivets problem som han erbjöd sig att lösa på ett för bönderna lyckligt sätt. Den leninska metoden gick härvid ut på att på ett intimt sätt anknyta det social-demokratiska programmet till sådana frågor som stod i centrum för böndernas intresse. Detta ökade naturligtvis broschyrens attraktionskraft på bönderna.

Till sin komposition består broschyren av två element: ett analyserande och ett förklarande. Som hjälpmedel använde sig Lenin av statistiska fakta.

Stilistiskt sett är broschyren till sitt allmänna språkbruk enkel och lättfattlig för att maximalt kunna påverka sin läsekrets. Hälften av underrubrikerna uttrycks i form av frågor, vilket är ett vedertaget sätt att fånga läsarens uppmärksamhet.

Vidare finner man i broschyren metoden att ställa en fråga i motsats till en annan, d.v.s. kontrastverkan, vilket ytterligare ökar broschyrens påverkningskraft.

Trots att broschyrens syntaktiska uppbyggnad är tillräckligt lätt ökade Lenin dess lättfattlighet genom att i texten insätta parenteser och logiska accenter. I broschyren påträffas många dialektismer som användes av bönderna, medan utländska ord förekommer endast om det är absolut nödvändigt och i så fall försedda med ryska förklaringar som ständigt återkommer tillsammans med det upprepade ordet.

Utländska ord som försetts med rysk förklaring är bl.a.: parti, socialism, social-demokraterna, proletärerna, bourgeoisin, territorium, organisation, organisera, organisera sig, Kooperation, program, progressiv skatt o.a.

De utländska orden förklaras på följande sätt: antingen sätts de ryska orden i parentes eller tvärtom, först ges det ryska ordet och i parentes de utländska eller så skapas en hel sats som förklaring på en term: arbetarförbund (arbetarparti);

att välja röstberättigade deputerade till riksduman (parlament);

en stor del av territoriet, dvs. av hela jorden;

organisation, dvs. förbund, förening;

kolossal, dvs. väldig, som ej kan omfattas;

program — detta betyder en kort, klar och precis förklaring av allt det som partiet söker uppnå och för vilket det kämpar;

bourgeoisie (borgare) — betyder egendomsbesittare;

bourgeoisin är alla egendomsbesittare tillsammans;

bourgeoisin och proletariatet är detsamma som egendomsbesittare och arbetare, rika och fattiga, människor som lever på annans arbete och människor som för betalning arbetar för andra.²⁷

3. Lenin på tribunen

I början på revolutionära kriser finns det ögonblick då massan tvekar osäker om vad den bör göra liksom vore den skrämmd av de följer dess djärvhet kommer att få. Om på talartribunen då uppträder en man som finner det rätta ordet för den rådande situationen och om detta ord når djupet av massans kollektiva medvetande, utlöses omedelbart massans passioner. Denna omständigheternas demagog som satt massan i rörelse stiger därefter ned från sin piedestal och försvinner in i massans djupa led. Hans roll är

spelad, han har varit värtalig en gång i sitt liv och blir aldrig mera en folktribun.

Lenins talkonst var inte sådan. Han var inte en ögonblickets geni som plötsligt kom och försvann utan att någon knappast kände honom.

Lenin var en »yrkesrevolutionär» med stora medfödda talanger för sitt 'yrke', vilka han ständigt finslipade och utvecklade under sin politiska kamp.

Lenin var en mästare i att övertyga och t.o.m. i de mest kritiska situationer utgick han som segrare över sina mottalare.

G. M. Kržižanovskij beskriver i sina memoarer om Lenin ett tal som denne hållit och vilket ger en mycket god föreställning om det leninska ordets oerhörda påverkningskraft på massorna.

Kržižanovskij skriver, att Lenin en gång berättade för honom huru kusliga ögonblick han upplevt under ett tal från sin tidigare Smolnaperiod. Han höll då ett tal om de aktuella dagsfrågorna vid frontmännens stora möte i den väldiga manegebyggnaden i Petrograd. Redan då han banade sin väg upp till katedern, kände han på sig att auditoriet var fientligt inställt till honom. Alltifrån talets början var han omringad av en suspekt skara till tänderna beväpnade män färdiga till allt . . .

»Vladimir Iljič berättade (för Kržižanovskij — S. K.) huru det under talets skarpa moment kring honom laddade upp sig till en hotfull atmosfär: ännu ett ögonblick och massan skulle slita honom i bitar. Men han teg om huru allt slutade med stormiga applåder.»²⁸

Lenin visste inte endast vad han ville ha sagt, utan också huru man borde göra det.

Kännetecknande för hans tal är deras konsekventa, järnhårda logik, deras helgjutenhets och sammantryckthet. I sina tal koncentrerade sig Lenin alltid bara på en eller ett par frågor.

Hans patos kommer mera fram i innehållet än i intonationen, som är förvånansvärt jämn och lung. En säregenhet i hans diktion är den ryska intelligentians »r», som tydligt kommer fram i några skivinspelningar av hans tal. Lugnt, utan att anstränga rösten, men övertygande och graverande ljöd hans stämma: han sökte inte vinna för sig åhörarna genom att tala snabbt, utan genom att klart och enkelt framställa sina idéer. Logiken i hans tal är »något torr, men däremot griper den grundligt med sig auditoriet, elektrifierar detta småningom och fångar det slutligen till sista man.»²⁹

Av gester använde sig Lenin endast då, när han ville betona särskilt viktiga ställen i sina tal. Han talade alltid med entusiasm och inlevelse liksom strävande framåt och höll sig under talets gång ständigt smått i rörelse som om ville han ge åhörarna möjlighet att bättre sätta sig in i och första tanken i det han just sagt. Han talade inte endast »ex cathedra», utan utnyttjade vilka tribuner som helst när situationen så krävde. Berömt

är hans uppträdande från tornet till en pansarbil på Finländska järnvägsstationen i Petrograd den 3 april 1917.

John Rid, en amerikansk journalist, som bevittnade oktoberdagarnas händelser i Petrograd, beskriver den talande Lenin så här:

»En kort, kraftig figur med ett flintskalligt och kupigt, starkt satt huvud. Små ögon, stor näsa, en bred nobel mun, en massiv haka, rakad men redan med ett framträngande litet skägg, vilket var så känt tidigare och i framtiden. En sliten kostym, en aning för korta byxor. Ingenting som skulle påminna om en massans avgud, enkel, älskad och högaktad så som kanske få ledare i historien blivit älskade och högaktade. En ovanlig folkledare, ledare uteslutande tack vare sitt intellekt, främmande för något som helst stoltserande, som ej påverkades av stämningar, fast, okuvlig, utan effektsökande passioner, men som besatte en mäktig kunskap om huru de mest invecklade idéer kunde levereras med de enklaste ord och ge en djup analys av den konkreta situationen därvid kombinerande en skarpsinnig flexibilitet med en vågad djärvhet hos förståndet . . .

Lenin talade brett öppnande sin mun som om han smålog; hans röst var en aning skrovlig — inte oangenäm, utan den lät som om han förvärvat sig den genom en mångårig vana att tala så jämnt, att det verkade som om han kunde tala utan ände . . .

När Lenin ville understryka sin tanke, böjde han sig lätt framåt. Ingen gestikulering. Tusentals enkla ansikten tittade spänt på honom fyllda av beundran.»³⁰

Ett annat ögonvittne skildrar Lenins talkonst på följande sätt:

»Han talar blott ca. tio minuter, men ni ser tydligt att denne talare redan helt och hållet fått makten över och på sitt sätt tjugat denna massa som i honom borrat in sina blickar med det spända uttrycket av tusentals ögon . . . Framför oss står utan tvivel en mäktig folktribun. Med järnhård logik utvecklar han inför åhörarna sin analys över de händelser som spelas upp inför deras ögon och det blir klart för alla, att en annan tolkning av dessa händelser kan man inte ge lika litet som man kan betvivla att två gånger två är fyra.»³¹

En klassisk maxim lyder: *fiunt oratores, nascuntur poetae*. Lenin var ej heller något undantag. Sin talarbana började han i Kazan-universitetet där han ledde en hemlig marxistisk studentgrupp och var en av ledarna för ett studentupplopp på vilken grund han uteslöts ur universitetet. Detta skrämde ej det ringaste honom, utan han fortsatte med sin revolutionära och propagandistiska verksamhet bland fabriksarbetarna och den revolutionära intelligentsian. Hans revolutionära verksamhet såväl i Ryssland som i emigrationen är alltför väl kända för att vidare behandlas i detta sammanhang. Ett står fast: allt detta var en utmärkt förskola för hans egentliga

talerverksamhet under oktoberrevolutionen och inbördeskriget samt senare när han ledde den unga sovjetstatens uppbyggnad till sin död 1924.

Känt är också, att han så gott som aldrig höll några *ex tempore* tal, utan sina tal förberedde han mycket noggrant.

En av hans partikamrater berättar i sina memoarer, att Lenin vanligtvis skrev ett kort konspekt inför ett förestående tal eller föreläsning, men »tittade trots det mycket sällan i detta under talets gång. Man såg dock på allt, att hans föreläsning inte var hållen *ex tempore* utan att den var resultatet av ett stort preliminärt tankearbete. Alla huvudpunkter i sina tal tänkte han igenom på förhand.»³²

Krupskaja omtalar i sina memoarer, att han kunde sitta i timmotal och samtala med arbetare och bönder för att sätta sig in i deras psyke och tänkesätt samt för att lära sig deras språkbruk. Sina tal brukade han likaså först läsa upp för sin hustru, som kritiserade såväl talet som hans uppträdande, innan han 'godkände' dem slutgiltigt.³³

För att summera upp de egenskaper som gjorde Lenin till en politisk talare av sådan gigantisk bärkraft, är det skäl att citera Krupskaja, som i sin bok »Lenin som propagandist och agitator» tillskriver honom följande karakteristiska drag:

1. Djup övertygelse.
2. Djup kännedom av sitt ämne.
3. Konsten att sammanbinda teorin med den levande verkligheten.
4. Konsten att realisera teorin i handledning och handlande.
5. Omsorgsfull förberedelse inför propagandauppträdandena.
6. Sättet att som propagandist ställa frågorna på sin spets och att genom passionen gripa med sig auditoriet.
7. Konsten att behärska auditoriet, att skapa ömsesidig förståelse med detta.
8. Konsten att på ett enkelt sätt klargöra för sina idéer och att på ett kamratligt sätt rikta sig till sitt auditorium.³⁴

4. Lenins retoriska språk

För att göra sina tal och skrifter så övertygande som möjligt, använde sig Lenin rikligt av den klassiska retorikens vedertagna stilistiska övertalningsteknik — de retoriska figurerna.

Med en retorisk figur förstås en speciell stilistisk form som används för att försköna talet och ge detta mera 'energi.'

Förutom de traditionella figurerna (upprepningen, metaforen, graderingen osv.) använde sig Lenin också av den ryska klassiska litteraturens och världslitteraturens gestalter och scener såsom retoriska figurer.

I centrum för hans intresse stod härvid den ryska 1800-tals litteraturen — närmast den satiriska (Saltykov—Ščedrin, Gogol' o.a.) — samt den s.k. revolutionärt-demokratiska litteraturen (Černysevskij, Belinskij, Herzen o.a.)

Lenin läste emellertid också författare vilkas ideologi stod honom främmande och vilkas språk- och idévärld därför inte kunde ge honom direkta impulser för hans politiska ändamål.

En sovjetisk forskare har kommit till resultatet, att Lenin i sina tal och skrifter använt sig av ca. 925 citat ur den ryska och utländska skönlitteraturen. Frekvensen för dessa citat eller anknytningar är för den ryska litteraturens vidkommande följande:

Saltykov—Ščedrin — 320 ggr (35.5 % av alla litt. citat hos Lenin)
 Gogol' — 97 ggr (11 %)
 Gribojedov — 64 ggr (7 %)
 Krylov — 60 ggr (7 %)
 Turgenev — 44 ggr (5 %)
 Nekrasov — 24 ggr (2.5 %)

Till dessa författare som utnyttjats nästan uteslutande på det satiriska planet hör 68 % av alla citat hos Lenin och 77 % av citaten ur den ryska skönlitteraturen.

Ur den västeuropeiska litteraturen finner man hos Lenin 50 citat och ur den antika 64.³⁵

Lenin använde sig vidare med stor förkärlek av ryska och utländska ordspråk och folkliga talesätt såsom retoriska figurer. I registerbandet till 4. upplagan till Lenins samlade verk anges, att där sammanlagt förekommer ca. 650 ryska ordspråk, talesätt och bevingade ord.³⁶

I det följande ges exempel på huru Lenin tillgodogjorde sig av de retoriska figurerna i sina politiska tal och skrifter:

UPPREPNINGEN är den vanligaste av de retoriska figurerna och består i ett upprepat bruk av samma ord, ljud eller tankar. Denna figur har intet annat ändamål än att fånga uppmärksamheten, men oftast ger den stilen mera livlighet, styrka och energi. Figuren förekommer ofta hos diktare och talare och därvid stödjer de sig på de viktigaste idéerna och känslorna som besjälade dem själva och de föremål eller frågor som de speciellt vill att åhörarna skall uppmärksamma, varigenom de gör ett djupt intryck.

I den politiska propagandan är upprepningen därför en av de viktigaste övertalningsmetoderna.

Hos Lenin är upprepningen den absolut oftast förekommande retoriska figuren.

Sålunda skrev han i artikeln »Marxismen och upproret» (1917):
 ». . . vi bör kasta hela vår fraktion på fabrikena, i kasärnerna:

där är dess plats, där är livsådern, där är källan till revolutionens räddning, där är drivfjädern för det demokratiska mötet.»³⁷

Upprepningen av ordet »där» låter varje gång som en alarmsignal och ökar därigenom ännu mera kommunikationens styrka och expressivitet.

I välталighetskonsten urskiljer man vidare ett speciellt slag av upprepning, som kallas anafor. Denna figur uppstår då samma ord återkommer i början på flere delar i en fras, som t.ex. i följande tal hos Lenin:

»Det kan ej finnas, finns ej, och kommer ej att finnas »jämbördighet» mellan de förtryckta och de förtryckande, de exploaterade och de exploaterande. Det kan ej finnas, finns ej, och kommer ej att finnas verklig »frihet» sålänge det ej finns frihet för kvinnan från privilegier enligt lagen och till förmån för mannen, frihet för arbetaren från kapitalets ok, frihet för den arbetande bonden från kapitalismens, godsherrrens, köpmannens ok.»³⁸

I sitt öppningstal av minnesmärket för Marx och Engels använde sig Lenin likaså av anaforen, som i talets senare del alternerar med enkel upprepning av samma ord:

»Den stora världshistoriska förtjänsten hos Marx och Engels består i att de genom en vetenskaplig analys bevisade oundvikligheten i kapitalismens sammanbrott och dess övergång i kommunismen i vilken det ej längre kommer att finnas exploatering av en mänska genom en annan. Den stora världshistoriska förtjänsten hos Marx och Engels består i det, att de för proletärerna i alla länder utstakat deras roll, deras uppgift, deras kallelse: att som de första resa sig till en revolutionär kamp mot kapitalet, att i denna kamp samla kring sig alla de arbetande och exploaterade.»³⁹

Ibland förekommer tom. upprepning av en hel sats i form av en refräng, vilket ju också tillämpas bl.a. i hymner och sånger.

I det retoriska talet betecknas upprepningen av slutordet i en vers eller början på följande vers som anadiplos, medan upprepningen av slutet på flere påföljande fraser kallas för antistrof.

I Lenins tal förekommer vardera.

I sitt tal »Om fackföreningar . . .» (1920) använder Lenin i form av en slutsats eller refräng följande antistrof:

»Man må komma ihåg att den politiska ledaren ej blott ansvarar för sin politik, utan också för deras göranden vilka han leder.»⁴⁰

Slutligen finner man hos Lenin metoden att upprepa ord av samma ursprung med olika grammatikaliska form, varvid ljudeffekten spelar en stor roll. Denna form av upprepning står alliterationen mycket nära, och återfinns bl.a. i hans artikel »Klarhet framför allt! (1914):

»Kan man tala allvarligt med människor som uppenbart inte kan förhålla sig allvarligt till allvarliga frågor? Det är svårt

kamrater, mycket svårt! Emellertid är frågan om vilken vissa människor inte kan tala allvarligt redan i och för sig så allvarlig, att det inte är skadligt att bena ut t.o.m. mindre allvarliga svar på den.

Den allvarliga frågan är frågan om den ryska arbetarrörelsens enhet. Människor som inte kan förhålla sig allvarligt till den är medarbetarna i tidningen 'Enhet'». ⁴¹

GRADERING hör till de vanligaste stilistiska metoderna i skönlitteraturen och den publicistiska litteraturen. Genom denna retoriska figur samlar man flera idéer eller uttryck, vilka s.a.s. gradvis överträffar varandra.

Lenin tillgriper ofta gradering i sina tal och skrifter:

I artikeln »Om storryssarnas nationella stolthet» (1914) används figuren på följande sätt: »Ingen är skyldig till att han fötts som slav. Men en slav som inte blott står främmande för en strävan till sin frihet, utan som också rättfärdigar och förskönar sitt slaveri . . ., en sådan slav ger upphov till en berättigad känsla av i n d i g n a t i o n, f ö r a k t och a v s k y: s l y n g e l och l a k e j.» ⁴²

... »den gamle Oblomov finns krav och man måste länge tvätta, rena, rufsas om och slå honom för att det skall bli något vettigt av honom.» ⁴³

För att graderingen skall vara effektiv och verka naturlig bör de synonymer som ingår i figuren vara på sin plats och motsvara varandra och mellan dem får inte finnas stor skillnad — dissonans — vare sig semantiskt eller fonetiskt.

I detta avseende fyller Lenin alla krav.

I artikeln »Det stora initiativet (1919) använder han sålunda graderingen på följande sätt:

»Kvinnan fortsätter att vara en husslav trots alla frihetslagar, ty hos stryps, kvävs, förslöas, förödmjukas av det lilla hushållet som kedjar henne fast vid köket och barnkammaren och omtintgör hennes arbetsinsats med en ytterst improduktiv, obetydlig, enerverande, förslöande och omtöcknande verksamhet.» ⁴⁴

För att göra sitt politiska budskap så åskådligt och lättbegripligt som möjligt för den gemene mannen, använder sig Lenin ofta av FRÅGE -och SVARSMETODEN. Denna figur förutsätter att kommunikationens avsändare förklarar och benar ut sitt material i form av frågor och svar, varvid det gäller att med maximal tydlighet ge såväl frågeställningen som formuleringen av svaren.

Som en god illustration till det huru Lenin tillämpade nämnda metod, kan anföras följande exempel taget ur hans artikel »Den småborgerliga och den proletära socialismen» (1905):

»Vartill strävar den moderna bonderörelsen i Ryssland? Till jorden och makten. — Vilken betydelse kommer denna rörelses fulla seger att ha? Sedan den fått makten, kommer den att avskaffa godsägarnas och tjänstemännens herravälde i statens styrelse. Sedan den fått jorden, kommer den att överlåta godsägarnas jord åt bönderna.

Kommer den fullständigaste makten och expropriationen av godsägarna (borttagandet av godsägarnas jord) att avskaffa varuhushållningen?

Nej, den avskaffar den inte. Kommer den fullständigaste makten och expropriationen av godsägarna att avskaffa bondegårdarnas individuella hushåll på den allmänna jorden eller på den »socialiserande» jorden? Nej, den avskaffar den inte.»⁴⁵

Nära anknuten till ovanstående metod är den isynnerhet i antiken varmt omhuldade emotionella eller RETORISKA FRÅGAN, dvs. ett påstående som görs i form av en fråga. Hos Lenin förekommer den inte alltför ofta på grund av att den inte var så användbar med tanke på den stora massans intellektuella nivå. Sålunda använder sig Lenin av den helst på så sätt, att han efter själva frågan för förtydligandets skull också ger svaret till den.

I artikeln »Louisblancismen» (1917) kastar Lenin sin retoriska fråga på följande sätt:

»Man frågar sig, kan en fullvuxen mänska nöja sig med det vad mänskorna t r o r om sig, utan att kontrollera frågan om vad de g ö r ?

Kan en marxist låta bli att urskilja önsknings och anmälan från den objektiva verkligheten? Nej, han kan det inte.»⁴⁶

I propagandaspråket använder man sig ofta av HÄNVÄNDELSEN för att påverka öhörarnas eller läsarnas känslor och uppmärksamhet. Genom hänvändelsen riktar sig talaren med ett eller flere ord till en eller flere personer eller föremål. Lenin tillämpar denna figur rätt så ofta såsom t.ex. i artikeln »Till fyraårsdagen av Oktoberrevolutionen»:

»Fortsätt med ert hyckleri, h e r r a r k a p i t a l i s t e r i alla länder, som »försvarar fosterlandet», det japanska mot det amerikanska, det amerikanska mot det japanska, det franska mot det engelska osv.

Fortsätt att göra er av med frågan om kampmedlen mot imperialistiska krig med nya »Baselmanifest» (enligt modellen Baselmanifestet av år 1912), h e r r a r r i d d a r e av II och II 1/2 Internationalen med alla pacifistiska småborgare och kälkborgare i hela världen. Ur det imperialistiska kriget, ur den imperialistiska världen rycktes de första hundratals millioner människor loss genom den första bolsjevikrevolutionen.

De följande kommer att rycka loss ur sådana krig och ur en sådan värld hela mänskligheten.»⁴⁷

Till de retoriska figurer av vilka Lenin gärna använde sig hör ANTI-

TESEN. Genom den ställs inom samma period två tankar, uttryck eller ord av fullständigt konträr betydelse mot varandra:

»Klok är ej den som ej begår fel. Sådana människor finns ej och kan ej finnas. Klock är den, som ej begår väsentliga fel och är i stånd att snabbt rätta dem.»⁴⁸

För att ge frasen maximal expressivitet kan antitesen alterneras med antonymer dvs. ord av olika ursprung, som betecknar ömsesidigt motsatta egenskaper. På så sätt kan man bl.a. skapa ordspråk och aforismer, som t.ex. hos Lenin:

»Hellre en bitter sanning än en ljuv lögn.»⁴⁹

»En dålig fred är bättre än ett gott gräl.»⁵⁰

Många av rubrikerna på Lenins artiklar är konstruerade genom denna metod:

»Maximum av oförsynthet och minimum av logik.»⁵¹

»En god resolution och ett dåligt tal.»⁵²

»En ärlig röst i belackarnas kör.»⁵³

»Den klaraste tydningen av den mest invecklade planen.»⁵⁴

»I svansen hos den monarkistiska bourgeoisin eller i spetsen för det revolutionära proletariatet och bönderna.»⁵⁵

IRONIN är en av de vanligaste retoriska figurerna i Lenins tal och skrifter. Ironin koncentreras hos Lenin antingen i ett enda ord eller också i en rad ord:

»Livets dyrtid och kapitalisternas tunga liv» (rubriken på en artikel i Pravda, 1913);⁵⁶

»De ryska bönderna »befriades» av herrar högsinta godsägare så, att mera än en femtedel av bondejorden avskars till förmån för godsägarna.»⁵⁷

Ibland påträffar man hos Lenin ett helt uttalande mättat på ironi, såsom t.ex. följande utdrag ur »Var bör göras?»:

»... ibland kallar sig sådana människor för marxister, som ser på historien bokstavligen som »Ilovajskij».⁵⁸ Föt att förklara det tyska socialistiska partiets enhet och det franska partiets splittring, är det alls ej nödvändigt att gräva i säregenheterna i det ena eller andra landets historia, att jämföra villkoren mellan den militära semiabsolutismen och den republikanska parlamentarismen, att analysera kommunens följder och undantagslagen om socialisterna, att jämföra den ekonomiska kutymen med den ekonomiska utvecklingen, att erinra om huru den tyska social-demokratins exempellösa tillväxt åtföljdes av en för socialismens historia exempellös kampenergi ej endast med teoretiska (Müllberger, Düring, kateder-socialisterna), utan också med taktiska (Lassalle) felsteg osv. osv. Allt detta är onödigt! Fransmännen grälar för att de är otåliga, tyskarna är enhetliga för att de är snälla gossar!⁵⁹

En ofta använd retorisk figur är JÄMFÖRELSEN eller ANALOGIN, varvid två föremål eller företeelser jämförs med varandra på grundvalen av någon likhet mellan dem. Genom att jämföra ett obekant eller föga bekant föremål med ett bekant definieras samtidigt den förra kategorin. Jämförelser brukar inte alltid vara positiva. I en rad språk, såsom i ryskan, förekommer också negativa jämförelseformer. Jämförelsen brukar ibland vara en organisk del av en sats, ett uttalande och kan dessutom växa till en hell liten scen, episod, elled bild. Hos Lenin påträffas talrika jämförelser.

I »Kommunismens barnsjukdom »vänsterradikalismen» heter det bl.a.: »I detta nu, när jag hör attackerna på vår taktik vid signerandet av freden i Brest från t.ex. »de socialistiska revolutionärernas» sida, eller när jag hör kamrat Lansburys anmärkning som han gjort i ett samtal med mig: »våra engelska fackföreningsledare säger, att om kompromisser är möjliga även för dem om de engång var möjliga för bolsjevismen», svarar jag vanligen framförallt med en enkel och »populär» jämförelse:

Föreställ er, att beväpnade banditer stannat er bil, ni ger dem pengar, ert pass, er revolver och bil. Ni blir kvitt ert trevliga grannskap med banditerna. Kompromissen är utan tvivel ett faktum. »Do ut des» (»jag ger» dig pengar, mitt vapen och min bil »för att du måtte ge» mig möjligheten att avlägsna mig frivilligt med skinnet i behåll.)

Men det är svårt att finna en mänska som inte förlorat förståndet, som skulle förklara en dylik kompromiss för »principiellt otillåtlig» eller som skulle förklara en person som gjort en sådan kompromiss för banditernas medhjälpare (även om banditerna, sedan de satt sig i bilen, kunde använda den och vapnet till nya rån). Vår kompromiss med den germanska imperialismens banditer likande en sådan kompromiss.»⁶⁰

För att öka talets expressivitet och för att fördjupa dess innebörd tillgrips gärna METAFOREN. Denna figure består i att man använder ett ord i sin egentliga form med överförd betydelse med tillhjälp av en jämförelse som bör vara uppenbar.

Hos Lenin är metaforen nästan alltid en litterär eller historisk gestalt, såsom t.ex. i följande fall:

»Efter 4 juli gav den kontrarevolutionära bourgeoisin . . . den faktiska statsmakten i händerna på Cavegnacar,⁶¹ i händerna på en militärjunta, som arkebuserade dem som inte gav sig till fånga på fronten och som slog ned på bolsjevikerna i Petersburg.»⁶²

Klassiskt är också bruket av mytologiska gestalten som metaforer, som hos Lenin omfattar både den grekiska, romerska och hebreiska mytologin:

» . . . Bebel kunde inte bli Bebel utan ett långvarigt partiarbete . . . Bebel-typerna uppstår inte färdiga såsom Minerva ur Jupiters huvud, utan skapas av partiet och arbetarklassen.»⁶³

Denna typ av metaforer användes redan flitigt av Marx och Engels. T.ex. i »Kapitalets» första del opererar Marx med ett tiotal bilder ur den bibliska och antika litteraturen. Den klassiska mytologin var i det förrevolutionära Ryssland ett oumbärligt element i den ryska intelligentians bildningssystem, medan det efter revolutionen kom helt i skymundan. Detta är orsaken till att man hos Lenin här och där stöter på den mytologiska metaforen, som ju nästan helt saknas i hans efterträdarens stilistiska kunskapsförråd. Förekommer den hos de senare, är den vanligen försedd med förklaringar om dess innebörd.

Annorlunda förhåller det sig med den litterära metaforen. Skönlitteraturen har alltid intagit och intar i denna dag som är en framträdande plats i varje rysses kunskapsförråd. — ja, man kan påstå, att knappast något annat folk omhuldar sin nationella litteratur så varmt som det ryska folket.

Såväl den ryska klassiska litteraturen som världslitteraturen bjuder på ett oändligt rikt material för ett bildligt användande av språket. Den litterära hjälten eller gestalten är enligt ett träffande uttryck av Belinskij en »bekant främling.»

Den litterära metaforen vitaliserar som ingen annan figur det politiska talet, ty i sin expressivitet går den såväl på djupet som på bredden. Lenin var en mästare i att utnyttja denna figur i politiskt-publicistiska syften:

»Det sitter en Manilov i varje narodniker.»⁶⁴

»Vaå skall kampen, striden mellan 'husen', tjäna till? — säger Juduška-kadetten . . .»⁶⁵

Om metaforen gäller mycket väl kända gestalter eller händelser, inskränker sig Lenin till blott en antydning:

»Vem har föreslagit en sådan absurditet (det är fråga om den egenmäktiga konfiskationen av jorden — S.K.), vilket parti vet vi inte. Om S. Maslov hade detta i tankarna, så kämpar han med vindkvarnar.»⁶⁶

Ibland tillgriper Lenin en annan metod för att göra den litterära metaforen effektivare: han beskriver i korthet de sidor eller egenskaper hos gestalten, som i ifrågavarande metafor är viktiga för att man skall förstå jämförelsen på det sätt som han åstundar.

Denna variant kommer bl.a. fram i hans anmärkning om »Den socialdemokratiska Dušečka» (1905):

Kamrat Starover (alias A. N. Potresov, en mensjevikledare — S. K.) påminner mycket om hjältninnan i Tjechovs berättelse »Dušečka». Dušečka levde först tillsammans med en entrepreneur och brukade säga: vi sätter upp allvarliga pjäser med Vanička. Sedan levde hon ihop med en virkeshandlare och sade: jag och Vasička är indignerade över de höga skogstarifferna. Slutligen levde hon ihop med en veterinär och sade jag läker hästar med Količka.

Så är det också med kamrat Starover. »Jag har med Lenin» skällt på Martynov. »Jag skäller med Martynov» på Lenin.

Kära social-demokratiska Dušečka! I vems famn kommer du väl inte att befinna dig imorgon?⁶⁷

ORDSPRÅKEN OCH DE FOLKLIGA TALESÄTTEN har likaså i alla tider spelat en central roll i det ryska folkets andliga liv. De är ännu populärare än den klassiska litteraturen och används av man som man i det dagliga livet. Stor förundran har ju t.e.x. Hruščevs saftiga ordspråk väckt i västerlandet; i många fall har de väckt huvudbry redan på grund av att de ofta är hart när översättliga. Det faller sig också av sig själv att Lenin med stor förkärlek utnyttjade dem som den revolutionära kampens skarpa vapen. I hans tal får de en bestämd politisk udd, en »politisk sens moral» i varje sammanhang där de förekommer.

I det följande ges direkta översättningar av de orspråk som Lenin i de angivna exemplen använt sig av, utan försök till att ge deras motsvarigheter i svenskan:

»Om det inte funnes en exceptionellt komplicerad situation, så skulle det ej heller finnas en revolution. Är man rädd för vargar, skall man inte gå i skogen.»⁶⁸

Det folkliga talesättet: »Med våld blir man ej kär», använder Lenin upprepade gånger i sin polemik med Bund-partiets anhängare då han försvarade bolsjevismens organisatoriska principer.⁶⁹

»Spotta inte i brunnen -du kan ännu behöva dricka vatten ur den» låter Lenins sarkastiska anmärkning i arbetet »Vad bör göras?» som han adresserar till »marxismens vederläggare» Nadeždin.⁷⁰

Lenin omarbetade ofta ordspråken och gav dem ett nytt politiskt innehåll, vars udd han i allmänhet riktade mot marxismens fiender:

Det kända ordspråket »Öronen växer ej hägre pannan» använder Lenin några gånger i sådan form: »Ej växer öronen högre pannan, de växer ej!»⁷¹

Angående diskussionerna i statsduman, skrev Lenin i sin artikel »Tre interpellationer» så här:

»Orspråket säger: »Säg mig med vem du är bekant och jag säger dig vem du är». När man läser Dumans stenografiska redogörelse så skulle man gärna omarbeta den och adressera den till vissa deputerade på följande sätt: »visa mig m e d v e m du talar när du beträder statsdumans tribun och jag säger dig vem du är.»⁷²

Vidare, alternerar hos Lenin i samma stycke ett orspråk med ett talesätt: »Tillsvidare bör man spara på guldet i RSFSR, sälja det dyrare, köpa varor för det billigare. Lever man bland vargar, bör man bete sig åt som en varg och vad som angår det, att man borde ta kål på alla vargar, såsom man anser i ett förnuftigt mänskligt samhälle, så låt oss hålla fast

vid ett klokt ryskt talesätt: »Du skall inte skryta när du ger dig ut för att kriga, utan skryt sedan du återvänt från kriget . . .». ⁷³

Latinska och andra utländska ordspråk förekommer hos Lenin än i sin ursprungliga form, än i rysk översättning:

»Förgäves gömmer sig herr Gorskij bakom ryggen på de s ä m s t a (av möjliga) socialister . . . det finns ett gott latinskt orspråk som lyder: »det är karakteristiskt för varje mänska att missta sig, men att insistera på sitt fel är karakteristiskt endast för dumbommen.» ⁷⁴

I sin grundform förekommer de vanligaste utländska (latinska, tyska och franska) ordspråken och talesätten rikligt i Lenins tidigare arbeten av mera teoretisk natur, då hans läsekrets bestod av den revolutionära intelligentian. Ju närmare han kom massorna, desto sällsyntare blir de och försvinner helt i hans tal och skrifter under och efter revolutionen. Detta är också naturligt, ty de breda massorna kände givetvis inte till utländska språk, varför dylika ordspråk och talesätt ur den kommunikativa synvinkeln närmast skulle ha haft en motsatt verkan än den önskade.

I detta sammanhang förbigås därför ovannämnda kategori såsom icke relevant för denna studie. ⁷⁵

Nära besläktad med de litterära metaforerna, ordspråken och de folkliga talesätten är emellertid de litterära aforismerna.

Såsom koncentrat av tankar och föreställningar lämpar sig de litterära aforismerna för olika stilistiska ändamål: de kan antingen användas med fullt allvar för att utveckla och bevisa en tankes riktighet eller så tillskrivs de blott en ornamentalisk funktion eller slutligen kan de med fördel användas för att uppnå komisk effekt.

I sistnämnda egenskap är de speciellt värdefulla som propagandametod, men de används av Lenin i alla sina funktioner:

. . . » Rent ut sagt är vi oförmögna att svara på gläfsande (Mihajlovskis på Marx — S. K.) och vi kan endast rycka på axlarna:

Ack, Mos'ka, man må veta att hon är stark, eftersom hon skäller på elefanten! ⁷⁶

Denna lakoniska aforism tagen ur Krylovs berömda fabler är med sin bitande sarkasm ett förträffligt retoriskt vapen, uttrycksfullare och effektivare än mången lång, stark fras.

En annan aforism också tagen ur Krylovs fabler låter så här hos Lenin:

»Och sålunda börjar den ryska intelligentian att söka »andra vägar». Den söker och finner dem inte ens under det första decenniet bevisande av alla krafter, att kapitalismen är en »oriktig» utveckling, ty den leder till arbetslöshet och kriser . . . Men den ryska bourgeoisin lyssnar och äter.» ⁷⁷

I detta sammanhang må slutligen nämnas, att Lenin själv skapade aforismer, bland vilka den bäst kända lyder: »Hellre mindre, men bättre».

Föreliggande studie pretenderar ej på att ge en uttömmande analys av

Lenins talkonst värdig ett stort monografiskt arbete, utan söker endast i huvuddrag teckna Lenins talarpersonlighet, hans talkonst (teorin och praktiken) samt språkstil såsom övertalningsmetod. Genom studiet av hans språkstil stiftar vi ytterligare bekantskap med hans talarpersonlighet, ty det heter ju vedertaget att »stilen är mannen» eller såsom Freud omskrev maximen: »Stilen är mänskans historia».

I min studie är jag sålunda närmast inriktad på form- och inte idéfrågor; samtidigt får vi inte glömma bort, att härvid analyseras den form genom vilken idén manifesterar sig och utan vilken det ej heller existerar någon idé.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Adamo v, Je. A.: Iz istorii oratorskogo iskusstva, Moskva, 1961—62.
 Antičnyje teorii jazyka i stilja, Moskva—Leningrad, 1936.
 Bol'saja Sovjetskaja Enciklopedija.
 Bud'te lenincami, Moskva, 1957.
 Cejtlin, A.: Literaturnyje citaty V. I. Lenina, »Kniga i proletarskaja revoljucija», 1934, No. 1
 Gofman, V.: Slovo oratora, Leningrad, 1932.
 »Istoričeskij arhiv», 1956, No. 6.
 Jefimov, A. L.: O masterstve reči propagandista, Moskva 1957.
 Kon i, A. F.: Valda verk, Moskva, 1956.
 Kratkij slovar' literaturvedčeskikh terminov, Moskva, 1963.
 Krupskaja, N. K.: Lenin kak propagandist i agitator, Moskva, 1956.
 Krupskaja, N. K.: Lenin ob umen'i pisat' dlja rabočih i krest' janskikh mass, »Kniga i revoljucija», 1929, No. 2.
 Krupskaja, N. K.: Vospominanija o Lenine, Moskva, 1957.
 »Lef», 1924, No 1 (5)
 Lenin, V. I.: Biografija, Moskva, 1960.
 Lenin — master revoljucionnoj propagandy, Moskva, 1958.
 Lenins Samlade verk, 4. och 5. upplagan.
 Lomonosov, M. V.: Samlade verk, AN SSSR, 1952.
 Ob oratorskom iskusstve, Moskva, 1963.
 Rid, John: 10 dnei, kotoryje potresli mir, Moskva, 1957.
 Ryt, Je. M.: Lenin o jazyke i jazyk Lenina, Moskva, 1936.
 Vvedenskij, D.: Opyt izčeniija stilja i kompozicii političeskikh brošjur V. I. Lenina, »Russkij jazyk v sovjetskoj škole», 1931. No. 5.

KÄLLHÄNVISNINGAR

- ¹ »Ritorika» III boken »O stilje» i »Antičnyje teorii jazyka i stilja», Moskva-Leningrad, 1936, s. 176.

- ² »Orator», *ibid.*, s. 245.
- ³ Se M. V. Lomonosovs »Kratkoje rukovodstvo k krasnorečiju», samlade verk, AN SSSR 1952, tom. 7, ss. 91—96, 166—170, 236, 238.
- ⁴ Se AF. Koni, Valda verk, Moskva, 1956, ss. 107—115.
- ⁵ V. I. Lenin, Biografija, Moskva 1960, s. 7.
- ⁶ N. K. Krupskaja, Vospominanija o Lenine, Moskva, 1957, s. 33.
- ⁷ Dessa studier kan indelas i två kategorier: a) sammelvärk över Lenins lära om ryska språket, dvs. hans uttalanden och åsikter om det ryska språkbuket; b) analyser av olika sidor av Lenins teori och praktik på litteraturens, språkets och stilens område.
- ⁸ Kratkij slovar' literaturovedčeskih terminov, Moskva, 1963, s. 130.
- ⁹ V. Gofman, Slovo oratora, Leningrad, 1932, s. 264.
- ¹⁰ No. 1 (5), 1924, av tidskriften »Lef» behandlar i sin helhet frågor rörande Lenins språkbruk. De olika artiklarna som skrevs av de kända formalisterna V. Šklovskij, B. Eichenbaum, Jo. Tynjanov, L. Jakubinskij, B. Kazanskij och B. Tomaševskij blev senare utsatta för stark kritik och formalismen stämplades såsom antimarxistisk med den påföljd att »Lef» förbjöds.
- ¹¹ A. Tolmačev i »Ob oratorskom iskusstve», Moskva, 1963, s. 4.
- ¹² Bol'saja Sovjetskaja Enciklopedija, tom. 35, s. 70.
- ¹³ *Idib.*, tom. 1, s. 295.
- ¹⁴ V. I. Lenin, Samlade verk, 4. uppl., tom. 5, s. 380.
- ¹⁵ »Istoričeskij arhiv», 1956, No. 6, ss. 169—170.
- ¹⁶ Lenin, 5 uppl., 21, 21.
- ¹⁷ *Idem*, 5 uppl., 7, 281.
- ¹⁸ *Idem*, 4 uppl., 31, 475.
- ¹⁹ *Idem*, 30, 426—427 (Om ej anges gäller det i fortsättningen 4 upplagan).
- ²⁰ *Idem*, 36, 410.
- ²¹ *Idem*, 14, 92.
- ²² *Idem*, 5, 439—440.
- ²³ *Idem*, 31, 168.
- ²⁴ *Idem*, 17, 304.
- ²⁵ *Idem*, 28, 203.
- ²⁶ *Idem*, 18, del I, 410.
- ²⁷ Jfr. D. Vvedenskij, Opyt izučenija stilja i kompozicii političeskikh brošjur V. I. Lenina, »Russkij jazyk v sovjetskoj škole», 1931, No. 5 ss. 33—47.
- ²⁸ Sbornik »Bud' te Lenincami», Moskva, 1957, ss. 14—15.
- ²⁹ I. V. Stalin, O Lenine, »Lenin-master revoljucionnoj propagandy», Moskva, 1958, s. 42.
- ³⁰ John Rid, 10 dnei, kotoryje potresli mir, Moskva, 1957, ss. 116—117.
- ³¹ Je. Adamov, O masterstve reči propagandista, Moskva, 1962, ss. 7—8.
- ³² *Ibid.*, ss. 11—12.
- ³³ N. K. Krupskaja, Lenin ob umen'i pisat' dlja rabočih i krest' janskih mass, »Kniga i revoljucija», 1929, No. 2, ss. 6—7.
- ³⁴ Sammanfattning av N. K. Krupskajas bok »Lenin kak propagandist i agitator», Moskva, 1956.
- ³⁵ Se A. Cejtin, Literaturnyje citaty V. I. Lenina, »Kniga i proletarskaja revoljucija», 1934, No. 1, ss. 43—54.
- ³⁶ Se Spravočnyj tom. k 4 izd. Sočinenij V. I. Lenina, 2 delen, ss. 326—344.
- ³⁷ Lenin, 26, 8.
- ³⁸ *Idem*, 30 100.

- ³⁹ Idem, 28, 146.
⁴⁰ Idem, 32, 18.
⁴¹ Idem, 20, 510.
⁴² Idem, 21, 86.
⁴³ Idem, 33, 197.
⁴⁴ Idem, 29, 396.
⁴⁵ Idem, 9, 410.
⁴⁶ Idem, 24, 17.
⁴⁷ Idem, 33, 34—35.
⁴⁸ Idem, 31, 19.
⁴⁹ Idem, 25, 310.
⁵⁰ Idem, 5, 331.
⁵¹ Lenin, tom 7.
⁵² Idem, tom 19.
⁵³ Idem, tom 24.
⁵⁴ Idem, tom 9.
⁵⁵ Ibid.
⁵⁶ Lenin, 36, 202.
⁵⁷ Idem, 17, 65.
⁵⁸ Citatet syftar på den kände ryske historikern D. I. Ilovajskij vars historieböcker ingick i det tsartida Rysslands skolkurs.
⁵⁹ Lenin, 5, 330.
⁶⁰ Idem, 31, 19—20.
⁶¹ Cavegnac — fransk general som bekämpade franska revolutionen.
⁶² Lenin, 25, 166.
⁶³ Idem, 15, 361.
⁶⁴ Idem, 2, 298.
⁶⁵ Juduska-gestalten representerar hos Saltykov-Ščedrin en lögnare och pratmakare, en angivare och ett rovdjur, grymt och uträknande.
⁶⁶ Lenin, 24, 413.
⁶⁷ Idem, 9, 384.
⁶⁸ Idem, 26, 94.
⁶⁹ Se Lenin 6, 287 och 441 samt 7, 48.
⁷⁰ Idem, 5, 470.
⁷¹ Idem, 11, 420.
⁷² Idem, 17, 391.
⁷³ Idem, 33, 89—90.
⁷⁴ Idem, 19, 500.
⁷⁵ En översikt av de utländska ordspråken och talesätten hos Lenin ges bl.a. i E. M. Ryts bok »Lenin o jazyke i jazyk Lenina», Moskva, 1936.
⁷⁶ Lenin, 1, 141.
⁷⁷ Idem, 1, 293.